

JERZY KRAWCZYK

Biblioteka Główna,

Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica, Kraków

SPIRIDION WUKADINOWIĆ.
PRZYCZYNEK DO DZIEJÓW KSZTAŁCENIA BIBLIOTEKARZY
NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM W LATACH 1920–1923

Kształcenie bibliotekarzy w Polsce w okresie międzywojennym. Spiridion Wukadinović (1870–1938) — bibliotekarz w Grazu i Pradze, profesor germanistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wukadinović jako organizator kursu bibliotekarskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim (1920–1923). Absolwentka kursu Maria Kuszowa, organizatorka Biblioteki Głównej Akademii Górniczej w Krakowie (1922–1932).

W okresie międzywojennym, wobec braku odpowiednio wykwalifikowanych kadr, w całym kraju organizowano, przy bibliotekach lub innych placówkach oświatowych, kursy bibliotekarskie na bardzo różnym poziomie i o różnej długości trwania (od kilkugodzinnych do kilkutygodniowych). Kursy te — przeznaczone dla pracowników zatrudnionych już w bibliotekach powszechnych i naukowych — miały na celu nie tyle kształcenie bibliotekarzy, ile praktyczne przyuczenie do wykonywania zawodu. W programach kładziono więc szczególny nacisk na technikę pracy bibliotekarskiej i zasady organizacji bibliotek. Instytucjonalne kształcenie na poziomie półwyższym, pomaturalnym, prowadziły pod koniec lat dwudziestych jedynie dwie placówki: Dwuletnia Szkoła Pracowników Społecznych na wyodrębnionym wydziale bibliotekarskim przy Polskiej Macierzy Szkolnej (1928–1932) oraz Jednoroczna Koedukacyjna Szkoła Bibliotekarska przy Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy (1929–1939).

W owym czasie najtrudniejsze do realizacji okazało się kształcenie bibliotekarzy na poziomie akademickim. Jeszcze w czasie okupacji niemieckiej, w roku akademickim 1916/1917, Warszawskie Towarzystwo Kursów Naukowych uruchomiło dwie katedry — Katedrę Księgoznawstwa Ogólnego i Katedrę Bibliotekarstwa i Bibliologii. Niebawem Towarzystwo Kursów przekształcono w Wolną Wszechnicę Polską — uczelnię niepaństwową, bez prawa nadawania stopni na-

ukowych. W 1925 roku powstała tam, na Wydziale Pedagogicznym, zainicjowana i kierowana przez Helenę Radlińską, specjalizacja biblioteczna, ukierunkowana na kształcenie bibliotekarzy dla bibliotek powszechnych. W ciągu 15 lat istnienia Sekcja Biblioteczna WWP wypuściła kilka roczników solidnie przygotowanych do zawodu, wybitnych bibliotekarzy. Niemniej sprawa uniwersyteckiego kształcenia kadr dla bibliotek naukowych w okresie II Rzeczypospolitej nie została pozytywnie rozwiązana. W dalszym ciągu trzeba było poprzestawać na sporadycznych kursach, a przede wszystkim na samokształceniu już w trakcie pracy zawodowej, u boku bardziej doświadczonych kolegów. Sprawa wprowadzenia bibliotekoznawstwa do programów uniwersyteckich nie była jednak prosta, gdyż jako dyscyplina naukowa nie była ona jeszcze skryształizowana, a jako umiejętność praktyczna spotykała się z niechęcią środowiska akademickiego, zwłaszcza że ówczesne ustawodawstwo nie przewidywało odrębnego zawodu bibliotekarskiego. Wprawdzie na uniwersytetach — Jagiellońskim i Lwowskim — istniały habilitacje z „bibliografii”, które dodatkowo zdobywali niektórzy habilitowani historycy literatury, jak Wiktor Hahn, Stefan Vrtel-Wierczyński i historyk nauki Aleksander Birkenmajer, lecz docentury te nie miały znaczenia dla kształcenia kadry bibliotecznej¹. W początkach II Rzeczypospolitej podjęto jednak próbę kształcenia uniwersyteckiego bibliotekarza. Wykłady z tego zakresu rozpoczął na Uniwersytecie Jagiellońskim profesor Spiridion Wukadinović w roku akademickim 1920/1921.

Przybliżmy sylwetkę tego uczonego. Urodził się 7 marca 1870 roku w Wiedniu jako syn emerytowanego wojskowego Spiridiona Wukadinowicia i Matyldy z domu Ritter. Słowiańskie nazwisko wydaje się wskazywać na serbski rodowód ze strony ojca. Po ukończeniu studiów germanistycznych i doktoryzowaniu się na uniwersytecie w Grazu podjął 1 maja 1895 roku pracę w tamtejszej bibliotece uniwersyteckiej jako pracownik naukowy. Dwa lata później, 25 listopada 1897 roku, przeniesiony został na własne żądanie, w charakterze praktykanta bibliotecznego, do praskiej biblioteki uniwersyteckiej. Od 1 stycznia 1907 roku przydzielony był do wspólnej biblioteki szkół politechnicznych — czeskiej i niemieckiej — w Pradze. W tym samym roku habilitował się w zakresie języka i literatury niemieckiej na Uniwersytecie Niemieckim w Pradze, po czym objął stanowisko docenta prywatnego na Wydziale Filozoficznym tamtejszego uniwersytetu, nie zaprzestając pracy w bibliotece. Na mocy decyzji cesarskiej awansował Wukadinović 27 września 1913 roku na stanowisko nadbibliotekarza. W czerwcu 1914 został powołany, jako profesor nadzwyczajny, na katedrę języka i literatury niemieckiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, zwolnioną przez

¹ Helena WIĘCKOWSKA, *Akademickie kształcenie bibliotekarzy. Zarys historyczny*, Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich 1979, s. 20–25. S. Vrtel-Wierczyński prowadził wykłady z bibliografii i bibliotekoznawstwa (UJK 1924–1928) i księgoznawstwa (Uniwersytet Poznański 1936), a A. Birkenmajer — wykłady ze wstępu do bibliotekoznawstwa na UJ (1938).

prof. Wilhelma Creizenacha (1851–1919). Mimo uzyskania, wraz z profesurą na Uniwersytecie Jagiellońskim, przynależności do gminy miasta Krakowa, a po odzyskaniu przez Polskę niepodległości — automatycznie obywatelstwa polskiego, publikował Wukadinović wyłącznie po niemiecku i w tym języku zwracał się do studentów, nie tylko *ex cathedra*. W zachowanych pismach urzędowych do rektora UJ i dziekana Wydziału Filozoficznego używał jednak dobrej polszczyzny. Kierował Wukadinović katedrą germanistyki do 1932 roku, kiedy to złożył, najprawdopodobniej pod presją, rezygnację z zajmowanego stanowiska.

Zmarł nagle w Krakowie 25 maja 1938 roku na atak serca, kilka miesięcy po śmierci ukochanej żony. Zgodnie z ostatnią wolą jego zwłoki przewieziono do Opawy i złożono w grobowcu rodzinnym. Kolekcja jego książek znajduje się obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Bratysławie.

Niezależnie od pracy naukowej w dziedzinie germanistyki miał Wukadinović dobre przygotowanie praktyczne z zakresu bibliotekarstwa, które zdobył, pracując w bibliotekach uniwersyteckich. Jako pomoc dla studentów germanistyki, poszukujących źródeł do prac seminaryjnych i magisterskich, prowadził na Uniwersytecie Jagiellońskim przez kilka lat wykład pt. *Kritische Quellenkunde der neueren deutschen Literatur* (2 godz.), będący rozumowaną bibliografią literacką. Wykłady te, których tematykę rozszerzył Wukadinović następnie na literaturę okresów wcześniejszych, były dla studentów znakomitą pomocą i cieszyły się dużą frekwencją². Ponadto prowadził przez pewien czas zajęcia z filologii angielskiej. W roku akademickim 1920/1921 zdecydował się też poprowadzić wykłady i zajęcia praktyczne z zakresu bibliotekarstwa dla wszystkich chętnych słuchaczy Wydziału Filozoficznego UJ. Zapoczątkował je *Zasadami bibliotekoznawstwa* w wymiarze dwóch godzin tygodniowo w semestrze zimowym³. Kontynuował wykłady w semestrze letnim w tym samym wymiarze „dla uczestników pierwszego kursu”⁴. W następnym roku akademickim nadal prowadził zajęcia z zakresu bibliotekoznawstwa z pewnymi modyfikacjami programowymi. Przez cały rok prowadził *Kurs bibliotekoznawczy* dla początkujących w wymiarze jednej godziny tygodniowo. Dla uczestników kursu z roku poprzedniego w I i II trymestrze prowadził *Ćwiczenia bibliotekarskie*

² Maria KŁAŃSKA, *Spiridion Wukadinović (1870–1938)*, [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota Księga Wydziału Filologicznego*. Pod red. J. Michalika, W. Waleckiego, Kraków: Księgarnia Akademicka 2000, s. 216–217; Michał CIEŚLA, *Spirydion Wukadinović profesor germanistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim (1870–1938). Wspomnienie o nim*, [w:] *Z dziejów germanistyki historyczno-literackiej w Polsce. Studia i materiały*, Łódź: Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego 1991, s. 93–94; Archiwum UJ,teczka osobowa Spiridiona Wukadinowicia, sygn. S II 619.

³ *Spis wykładów w półroczu zimowym. Rok szkolny 1920/21* [UJ], Kraków 1920, s. 21.

⁴ *Spis wykładów w półroczu letnim (III trymestr). Rok szkolny 1920/21* [UJ], Kraków 1921, s. 23.

w wymiarze jednej godziny tygodniowo, a w III trymestrze *Zakładanie bibliotek nauczycielskich i szkolnych*, również w wymiarze jednej godziny tygodniowo⁵. Niestety, już w roku akademickim 1922/1923 zawieszono prowadzenie kursu bibliotekarstwa. W odrębnym piśmie do dziekana Wydziału Filozoficznego pisał Wukadinović, że „z powodu nadmiernego przepracowania nie jestem w stanie przeprowadzić kursów bibliotekoznawstwa w bieżącym roku szkolnym”. I dalej w tym samym piśmie „jestem gotów zrezygnować zupełnie z funkcji prelegenta bibliotekoznawstwa”⁶. Następnie dziekan pismem z 13 XII 1922 roku zawiadomił Rektorat UJ, że prof. Spiridion Wukadinović w bieżącym roku akademickim nie będzie prowadził kursu bibliotekoznawstwa⁷. Wykłady zostały wznowione w październiku 1923 roku jako *Kurs bibliotekoznawstwa* w wymiarze dwóch godzin tygodniowo przez wszystkie trymestry⁸. Był to ostatni rok wykładów z zakresu bibliotekoznawstwa prowadzonych przez profesora Wukadinovicia.

Z całą pewnością na decyzję o zaprzestaniu wykładów bibliotekarstwa miały wpływ kłopoty lokalowe Katedry Germanistyki. Już w kwietniu 1921 roku wystosował Wukadinović pismo do dziekanatu Wydziału Filozoficznego, w którym protestuje przeciwko zajęciu od 13 półroczy lokalu katedry przez dziekanat Wydziału Medycznego. W zakończeniu pisma pisał:

Widzę się więc zmuszonym wszelką czynność seminaryjną (z wyjątkiem kupna książek i ocen podanych prac) na tak długo zawiesić, póki nie będę w wyłącznym posiadaniu starego lokalu seminaryjnego albo innego, jemu w zupełności odpowiadającego. Równocześnie zawiadamiam pana Dziekana, że na ten sam czas składam funkcje dobrowolnie na siebie wzięte, mianowicie egzamina z języka angielskiego i wykłady z bibliotekoznawstwa⁹.

Kolejne pismo w tej sprawie wystosował Wukadinović do dziekana Wydziału Filozoficznego 16 października 1921 roku, wskazując, że nie może dłużej tolerować sytuacji braku dostępu do lokalu i m.in. zawiesza wykłady z bibliotekoznawstwa, za które zresztą otrzymywał osobną remunerację¹⁰.

Niestety, nie wiemy, jaki był szczegółowy program kursu bibliotekarstwa Wukadinovicia, ani ilu było uczestników i absolwentów kursu. Przeglądane w Archiwum UJ materiały, dotyczące m.in. działalności Katedry Germanistyki, też

⁵ *Spis wykładów. Rok szkolny 1921/22 (III trymestry)* [UJ], Kraków 1921, s. 46.

⁶ Archiwum UJ,teczka osobowa Wukadinovicia, sygn. S II 619, pismo Wukadinovicia do dziekana Wydziału Filozoficznego z 14 X 1922.

⁷ *Ibidem*, pismo dziekana do rektoratu UJ z 13 XII 1922.

⁸ *Spis wykładów. Rok szkolny 1923/24. Trzy trymestry* [UJ], Kraków 1923, s. 47. Z informacji zawartej w teczce osobowej Wukadinovicia wynika, że w roku akademickim 1923/1924 prowadził wykłady tylko od października do końca grudnia 1923 roku.

⁹ Archiwum UJ, sygn. WF II 157,teczka „Katedra i Seminarium Filologii Germańskiej. Materiały z lat 1851–1939”, pismo Wukadinovicia z 26 kwietnia 1921 r.

¹⁰ *Ibidem*, pismo Wukadinovicia z 16 października 1921 r.

nie pozwoliły uzupełnić tej luki. Znamy natomiast absolwentkę takiego kursu bibliotekarskiego. Była to Maria Kuszowa, która w marcu 1922 roku poddała się egzaminowi z bibliotekoznawstwa po dwuletnim kursie na UJ, uprawniającym do objęcia posady bibliotekarza na wyższych uczelniach. Egzamin przeprowadzał dr Spiridion Wukadinović, który w zaświadczeniu napisał m.in., że absolwentka „pokazała rozległe znajomości teoretyczne oraz wprawę w katalogowaniu książek i w administracji bibliotek”¹¹.

Maria Kuszowa organizowała od podstaw i prowadziła do 1932 roku Bibliotekę Główną Akademii Górniczej (AG) w Krakowie. Przed podjęciem pracy w AG prowadziła m.in. społecznie dużą bibliotekę publiczną Towarzystwa Szkoły Ludowej w Tarnowie, w 1921 roku była „pomocniczą siłą naukową” w Zakładzie Mineralogii UJ, prowadząc bibliotekę i inwentaryzując jej zbiory. Pracę w Bibliotece AG rozpoczęła 1 stycznia 1922 roku, zajmując początkowo stanowisko pomocnika bibliotekarza, a od 1 stycznia 1923 została zatrudniona jako kontraktowa asystentka biblioteczna. Tuż po objęciu posady zapoznała się z najlepiej funkcjonującymi w latach dwudziestych ubiegłego wieku bibliotekami technicznymi, zwiedzając m.in. bibliotekę Politechniki Lwowskiej oraz bibliotekę Stowarzyszenia Techników w Warszawie. Dodatkowo w 1929 roku odwiedziła kilka bibliotek warszawskich, aby poznać najnowsze rodzaje wyposażenia bibliotecznego, co wiązało się z przeprowadzką biblioteki AG do nowej siedziby. Z własnej inicjatywy uruchomiła wymianę wydawnictw (polską i zagraniczną), przyczyniając się w dużym stopniu do powiększenia księgozbioru biblioteki AG. Za swoją nienaganną służbę została w 1928 roku odznaczona Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości. Uczestniczyła też w I Zjeździe Bibliotekarzy Polskich we Lwowie w dniach 26–29 maja 1928 roku. Odeszła z pracy, ze względu na zły stan zdrowia, 31 października 1932 roku.

Wukadinović nie tylko dostrzegał potrzebę kształcenia bibliotekarzy na poziomie wyższym, ale i podjął taką próbę. Możemy tylko domniemywać, jakie okoliczności sprawiły, że kurs bibliotekarski nie rozwinął się — jedną z nich była na pewno osoba profesora, niecieszącego się szczególną sympatią w środowisku akademickim, choć był niewątpliwie lubiany przez studentów. Przedstawienie działalności profesora Wukadinowicia jest dopełnieniem opisu starań o instytucjonalne kształcenie bibliotekarzy w okresie międzywojennym.

¹¹ Archiwum AGH,teczka osobowa M. Kuszowej. Pełny tekst zaświadczenia, znany jedynie z uwierzytelnionego odpisu, brzmi następująco: „Poświadczenie. Pani Maria Kuszowa poddała się dnia 11 marca 1922 u mnie egzaminowi z bibliotekoznawstwa i pokazała rozległe znajomości teoretyczne oraz wprawę w katalogowaniu książek i w administracji bibliotek, tak, że może być użyta w służbie bibliotecznej. Kraków, dnia 11 marca 1922. Dr Spiridion Wukadinović Profesor bibliotekoznawstwa U.J. Dziekanat Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego potwierdza niniejszym autentyczność niniejszego świadectwa. W Krakowie, dnia 16 marca 1922 r. Dziekan Wydziału Filozoficznego K. Dziewoński”.

JERZY KRAWCZYK

SPIRIDION WUKADINOVIĆ.
FROM THE HISTORY OF LIBRARIAN EDUCATION
AT THE JAGIELLONIAN UNIVERSITY BETWEEN 1920 AND 1923

Summary

In the inter-war period librarians in Poland were trained mainly at various courses organised by libraries and education institutions. A university-level course was offered only by the private Wolna Wszechnica Polska (Free Polish University). Between 1920 and 1923 a course in library science was organised at the Jagiellonian University by Spiridion Wukadinović (1870–1938), a professor of German and formerly librarian at university libraries in Graz and Prague. After completing the course, one of its graduates, Maria Kuszowa, went on to organise the Main Library Academy of the Mining in Kraków (1922–1932).